

da koncept nenasilja nije apsolutan i neupitan i da je svaki konkretni oblik nenasilnog ponašanja krajnje relativan, kulturno konstruisan i instrumentalizovan. Nenasilje ne možemo razumeti bez razumevanja ideologije same zajednice koja nenasilje pokušava da sprovede i bez razumevanja kulture u kojoj se razvija i funkcioniše data zajednica.

Sledeća studija slučaja je analiza vojničke potkulture u vremenima mira i rata. Autor razmatra funkciju vojske u društvenom sistemu, kao i distribuciju i reprodukciju moći i tehnike dominacije u oružanim snagama. Prema Nedeljkoviću, osnovni motiv koji nalazimo prilikom proučavanja rata i vojske je nasilje koje društvo vrši nad svojim pripadnicima. Vojska izvlači rezerviste i regrute iz njihove svakodnevice, nameće im nove uloge i identitete, menja njihov društveni status i sistem vrednosti i ukida njihova građanska prava, ali im u isto vreme daje i nove oblike moći. Autor primećuje da se u ratnim vremenima unutrašnja hijerarhija i unutrašnje nasilje između različitih slojeva unutar iste vojske relativizuje, da menja svoje oblike i intenzitet delovanja i da se usmerava ka spolja.

U trećem delu studije autor se bavi analizom procesa reprodukcije i distribucije moći u jednoj pritvorskoj jedinici. Prema Nedeljkoviću, zajednica pritvorenih je veoma specifična grupa jer istovremeno pravno živi u dva sveta: svetu pravednih i ispravnih i svetu kriminalaca i devijantnih. Ova studija slučaja približava nam situaciju pritvorenika, društveni ambijent u kome on boravi tokom svog pritvora, socijalne odnose koje izgrađuje tokom boravka u pritvoru i različite socijalne uloge koje mora da igra u takvom okruženju. Autor posebnu pažnju posvećuje procesu viktimizacije samih nasilnika – nasilnici su počinili neki zločin nad konkretnim pojedincem ili nad društve-

nim sistemom, i pretvorili u žrtvu pojedinca ili društvo u celini, da bi se tokom procesa sprovođenja sankcija oni sami pretvarali u žrtvu.

U poslednjem delu studije autor nastoji da kontekstualizuje situaciju bolesnika/pacijenata u diskursu nasilja, odnosno da fenomenu bolesti kao društvene činjenice pristupi kroz diskurs žrtve. Autor polazi od bolesti kao nasilne situacije i nasilnog odnosa u okviru kojih je moguće proučiti proces viktimizacije. Prema Nedeljkoviću, proces lečenja, od trenutka kada bolesnik postaje pacijent, ima više svojih faza i svaka od tih faza je obeležena određenim oblicima nasilja. Nasilje se generiše i u komunikaciji između lekara/medicinskog osoblja i pacijenta, i u konkretnim fizičkim tretmanima.

Značaj ove opsežne studije je višestruk. U prvom redu to je njen inovativni i pionirski karakter. Objavljivanjem ove knjige dr Saša Nedeljković utemeljio je Antropologiju nasilja u Srbiji. Zatim, metod koji je korišćen u istraživanju predstavlja novinu u okviru domaćih etno-antropoloških istraživanja – sistematizacija i analiza ličnih/proživljenih iskustava istraživača. Na kraju, istakla bih etnografski značaj ove studije jer nam približava svakodnevicu i način funkcionisanja različitih zajednica koje su nam uglavnom nedostupne, i u određenoj meri "nepoznate".

Ana Banić Grubišić

Нина Куленовић. Социјална онтологија у филму "Аватар". Антрополошка анализа. 2011. Београд: Универзитет у Београду - Филозофски факултет, Одељење за етнологију и антропологију

У оквиру едиције "Етноантрополошки проблеми - еМонографије" Оде-

љења за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду, прошле године је изашла књига *Социјална онтологија у филму "Аватар"*. *Антрополошка анализа*, младе ауторке Нине Куленовић, истраживача-приправника на Одељењу за етнологију и антропологију. Служећи се поставкама антропологије и филозофије науке и нативне антропологије, ауторка – на примеру последњег филмског остварења Џејмса Камерона "Аватар" из 2009. године, једног од најскупљих и најпрофитабилнијих филмова у историји кинематографије – у девет поглавља анализира конструисање једне својеврсне социјалне онтологије. Монографија *Социјална онтологија у филму "Аватар"* представља не само критички аргументовану антрополошку анализу, већ је карактеришу бртак хумор и дозирани цинизам. Сходно томе, Нина Куленовић показује како наука, иако несавршена интелектуална активност, примењена на анализу играног филма може да буде интересантна и поучна али, пре свега, критичка делатност. Стога сматрам да су монографија (и бављење антропологијом) занимљивије и друштвено корисније од самог филма и позивам заинтересоване читаоце да то сами провере.

У *уводном поглављу* ауторка објашњава свој приступ филму "Аватар" Џејмса Камерона и поставке социјалне онтологије ослањајући се на класичне антрополошке теме - Ми (савремена научна рационалистичка и емпиристичка традиција Запада) : Они (радикална Другост), добри дивљак и "колонизација маштом" којима се експлоатише у филму да би показала како концептуализација "Другог" служи "Нама" за редефинисање, односно, критику своје (западњачке) културе. Ауторка, позивајући се на Серла, објашњава да социјалну онтологију чини

преговарано "колективно разумевање одређеног сегмента социјалне реалности одређене заједнице", односно да "на основу колективних веровања, перцепција, емоција, жеља (итд.) које дели једна заједница, настаје колективно прихваћена идеја да социјални објекти, чињенице, процеси и догађаји представљају оно што дата заједница сматра (верује, жели) да они представљају" (10).

Друго поглавље, *Заплет*, говори о радњи филма "Аватар" која се дешава на две планете: на планети Пандора где живи племе На'ви, "хуманоидна урођеничка врста која живи у хармонији са својим окружењем" и на Земљи (тачније, у САД), где су научници изумели аватаре, "генетску мешавину локалних На'вија и људи" (21), односно "*alienizirana* бића",¹ да би што боље културолошки и географски упознали Пандору која обилује рудом унобтанијума (вредном милионе долара у очима људи). С обзиром да На'ви не желе да пристану на уништење свог најсветијег места (где се налази руда), почиње борба између америчке војске и На'вија, окончана победом На'вија (односно природе).

У поглављу *Ко смо Ми и куда идемо, и зашто су нам Они потребни?* ауторка објашњава дистинкцију "Ми" и "Они" (Ми и Други) која лежи у основи филма где "Други" служе као тачка ослонца за разумевање и тумачење "Нас". Нина Куленовић објашњава да филм (као глобално лако доступна медијска форма) конструише значења вредности, социјалне улоге,

¹ Mucko. Bojan. 2011. Avatar – post-kolonijalna vježbica. It Doesn't Matter if You're White or Blue. *Etnološka tribina* 41 (34): 47-68.

рода, класе, расе, националности итд. репродукујући представе о примитивном и егзотичном Другом. 'Аватар' шаље лустративну антикапиталистичку, антикорпоративну, антииндивидуалистичку, антитехнолошку, антиратну, антиглобализацијску, антиколонијалну по(р)уку, представљену кроз борбу добра и зла, где (наизглед) побеђује добро, симболизовано ванземаљским утопијским принципом који живи у складу са законима природе и не познаје мане овог света" (29-30). Схваћени на такав начин, На'ви треба да служе као етички коректив западног капиталистичког друштва, односно као пожељни модус идентификације Нас самих.

Четврто поглавље *Конструкција Другости и политика репрезентације* говори о супротстављености идеја добро: зло, природа: култура, дивљаци: цивилизација. На'ви, оваплоћујући романтичарски идеал племенитог дивљака који живи у хармонији са природом, служе као критика западног рационалистичког, потрошачког, капиталистичког, корпоративног и технолошког друштва.

У наредна два поглавља, *Да ли смо Ми рационални?* и *Да ли су Они рационални? Ка лабављењу етноепистемолошких стега* ауторка, из перспективе филозофије и антропологије науке, критикује заблуде везане за логичко-позитивистичка схватања аподиктичности науке и објашњава да наука није рационална, објективна, ванвремена и непроменљива делатност (према интерналистичком схватању науке) већ социо-културно, историјски, политички итд. позиционирана делатност (екстерналистичко схватање науке). Позивајући се, пре свега, на Томаса Куна и Пола Фајерабенда, ауторка говори о конструкцији науке и несамерљивости

рационалности. Самим тим, као што не постоје универзални критеријуми објективности, истинитости и научности, последично се не може рећи да постоје универзални критеријуми рационалности већ је могуће говорити само о рационалности "унутар нашег референтног система који дату рационалност генерише и оправдава" (59).

У седмом поглављу, *Ситуираност знања*, ауторка анализира неколико супротстављених начина сагледавања света које разумева као културне традиције: војно-корпоративни, научни и На'ви поглед на свет, док у осмом, *Постајање нативцем, епистемичка повлашћеност и проблем расе*, говори о трансформацији протагонисте Џејка од истраживача на Пандори до члана На'ви заједнице. Како Џејк полако упознаје На'ви заједницу, њихову културу, обичаје и језик, тако престаје да пројектује сопствена културна значења на њих. Последично, он постаје све лојалнији њима, а све мање одговоран према својим надређенима (америчкој војсци, западњачкој култури и корпоративном систему), док истовремено На'ви почињу да верују њему и на крају га иницирају у заједницу. Нина Куленовић, анализирајући филм и Џејкову промену, објашњава проблематику важну за антропологе и антрополошка питања: постајање нативцем, епистемичка повлашћеност и питање да ли само нативац може да разуме нативца, есенцијалистичко и конструкционистичко схватање идентитета, културе и расе и етничке заједнице, и "синдром двоструког припадања" како га је дефинисао Слободан Наумовић, итд.

У последњем поглављу, *Завршина разматрања*, ауторка сумира своја гледишта закључујући да филм "Аватар" критикујући колонијализам, капитализам, корпоративизам итд., предлажући

модел фиктивне На'ви културе и пропагирајући "расни и етнички идентитет као основни епистемолошки, морални и покретачки импулс" изнова есенцијализује категорије културе, расе, заједнице и идентитета.

С обзиром на високе критеријуме које поставила у свом првом значајнијем научном остварењу, *Социјална онтологија у филму "Аватар"*, показавши велику зрелост и научну компетенцију али и обазривост према генерализацијама, доношењу универзалних закључака и необоривих истина, са радосћу очекујем нове научне радове младе антрополошкиње Нине Куленовић.

Марија Крстич

Popularna muzika kao zvuk nacije

Ketrin Bejker, 2011, *Zvuci granice. Popularna muzika, rat i nacionalizam u Hrvatskoj posle 1991*. Beograd: Biblioteka XX vek

Knjiga *Zvuci granice. Popularna muzika, rat i nacionalizam u Hrvatskoj posle 1991*. tretira pitanje odnosa (popularne) muzike, (kulturne) politike i (nacionalnog) identiteta u protekle dve decenije u Hrvatskoj. Rastakanje zajedničke države SFRJ, bujanje nacionalističkih tendencija među zaraćenim susedima predstavlja kontekst iz koga je ponikla lokalna patriotska muzika na koju autorka stavlja fokus. Popularna muzika je stoga sagledavana kroz procese njene političke i medijske instrumentalizacije najpre za potrebe "osiguravanja nacionalnog opstanka", a potom i "konsolidacije homogene nacionalne zajednice" (8). Studija se zasniva na istraživanju koje je Ketrin Bejker sprovela tokom 2006-2007. godine na području Zagreba i Istočne Slavo-

nije (razgovori sa ispitanicima, analiza medija, posete pojedinim koncertima i zabavama).

Prva dva poglavlja knjige, "Hrvatska i raspad jugoslovenskog kulturnog prostora" i "Reintegracija nacije: muzika i politika nakon 'Bljeska' i 'Oluje'", obrađuju pitanje konstituisanja i potvrđivanja hrvatske nacionalne svesti kroz lokalnu popularnu muziku s ratnom tematikom, koju Ketrin Bejker naziva "ratnim popom". Razvoj nacionalnog osećanja kroz zvaničnu politiku države autorka razlaže na tri nivoa: zamena socijalizma demokratijom, redefinisane teritorijalne rasprostranjenosti novoimenovane države, kao i poimanje etničko-nacionalne pripadnosti kao najvažnijeg segmenta ličnog i kulturnog identiteta (17). Kako se proces identifikacije uvek odvija kroz komparaciju sa "drugima" tj. na račun različitosti koja se tim poređenjem stvara ("mi" nismo isto što i "oni"), hrvatski nacionalni identitet je trebalo satkati bez upotrebe elemenata koji bi asociirali na jugoslovenskog, komunističkog i srpskog "drugog".

Prilikom analize ratnog popa, autorka se služi podelom Svanibora Petana te popularnu ratnu muziku vidi kao "zvaničnu" i "alternativnu". Svrstavanje u određenu kategoriju, u tom pogledu, zavisi od njenog odnosa prema političkim strukturama moći tj. da li je reč o refleksiji zvanične državne strategije (npr. poistovećivanje sa zapadnim muzičkim stilovima), ili pak o tematski agresivnijim, a muzički "orijentalnijim" oblicima (npr. stvaralaštvo pevača Marka Perkovića Tompsona) (49). Uprkos tome što je u teorijskom smislu moguće napraviti konceptualnu odeljenost na "zvanične" i "alternativne" modele, autorka skreće pažnju na to da je u praksi takva vrsta podele manje izvodljiva usled neprekidnog preklapanja tih kategorija.